

Олександр Валентинович ГЕРАСИМЕНКО
(Управління стратегічних розслідувань в
м. Києві Департаменту стратегічних
розслідувань Національної поліції України,
м. Київ)

Юрій Володимирович ОРЛОВ,
доктор юридичних наук, професор
(Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків)

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВІД АКТУАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ДО СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Стаття присвячена кримінологічному аналізу проблем протидії організованій злочинності у національній та глобальній оптиці. Обґрунтовується необхідність у підвищенні ефективності взаємодії між органами Національної поліції України, і зокрема Департаментом стратегічних розслідувань, та територіальними підрозділами Служби безпеки України, її координаційними групами при Антитерористичному центрі, військовими частинами (підрозділами) Збройних сил України, Національній гвардії України, Державній прикордонній служби України, Державній спеціальній служби транспорту. Виявлено переважання проектного рівня протидії організованій злочинності у міжнародній антикримінальній практиці та очевидний брак стратегічного підходу. Відстоюється позиція про необхідність реформування всієї глобальної архітектури протидії організованій злочинності, яка в перетвореному вигляді має включати фундаментальний компонент – стратегію запобігання міжнародній злочинності.

Ключові слова: війна, організована злочинність, протидія, правоохоронні органи, Інтерпол, стратегія.

Постановка проблеми. Початок широкомасштабної агресії російської федерації поставив перед нашою державою, всім Українським народом непересічні виклики щодо збереження права на саме існування. Збройна агресія, тимчасова окупація окремих територій України, супутні їй масові воєнні злочини протягом останнього року сформували осердя загроз національній безпеці. Разом з тим трансформувалися, й на цьому фоні загострилися загрози і від організованої злочинності, що постала додатковим деструктивним фактором як для функціонування державного апарату, так і всій системі національного супротиву агресорові. Поруч з цим організовані злочинні організації сформували й загрози глобального рівня, що мають бути належним чином осмислені, визначені адекватні заходи реагування, протидії.

Теоретико-прикладні проблеми протидії організованій злочинності в різні часи порушувалися у працях О. М. Бандурки, В. В. Голіни, Л. М. Давиденка, М. І. Даньшина, О. М. Джузи, А. Е. Жалінського, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, О. Г. Кальмана, В. М. Куца, О. М. Литвинова, О. Ю. Шостко та інших дослідників. Однак, поряд з беззаперечною значущою існуючих напрацювань, не можна не вказати і на те, що питання протидії організованій злочинності в умовах війни, а також, що не менш важливо, з погляду глобальної перспективи, не потрапляли до фокусу уваги дослідників в достатній мірі.

Мета статті – надати стислий опис та узагальнення пріоритетів й досвіду у сфері протидії організованій злочинності в Україні в умовах війни, а також здійснити аналіз стану і проблем протидії глобальним організованим кримінальним загрозам.

Виклад основного матеріалу. Досвід діяльності органів та підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України в умовах війни дає можливість зробити декілька узагальнень щодо стану, тенденцій відтворення організованої злочинності й окремих проблем протидії їй. Так, основними завданнями, покладеними на Департамент стратегічних розслідувань, є:

1. Документування протиправної діяльності організованих груп та злочинних організацій, суб'єктів підвищеного злочинного впливу, а також осіб, які звертаються за таким впливом (ст. 255, 255-1, 255-2, 255-3, 257 КК України);

2. Документування транснаціональних та етнічних організованих злочинних груп та злочинних організацій.

3. Протидія злочинам, які набули актуальності у період збройної агресії рф проти України:

- протидія незаконному обігу зброї, проведення обшуків, оперативних закупок, виявлення схронів. Після введення в Україні воєнного стану питання виявлення та протидії незаконному обігу зброї стало ще більш актуальним;

- виявлення та документування фактів колабораційної діяльності осіб, які підтримують дії РФ на території України. В умовах збройної агресії російських військ проти нашої держави та тимчасової окупації окремих територій України одним із ключових завдань Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України є заходи, направлені на виявлення осіб, які є членами диверсійно-розвідувальних груп (або сприяють їх діяльності), колаборантами, коригувальниками ведення вогню противником, осіб, які можуть дестабілізувати ситуацію в регіонах шляхом призи́ву до так званого «руського миру» тощо;

- виявлення та протидія незаконному переправленню осіб через державний кордон України після початку повномасштабного вторгнення російської федерації та впровадження воєнного стану на території України 24 лютого 2022 року, оперативне перекриття фігурантів та пунктів перетину кордону;

- виявлення та протидія незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, що вчиняються за участю військовослужбовців; проведення оперативних закупок, ліквідація нарколабораторій, наркопритонів, каналів постачання наркотиків військовослужбовцям Збройним Силам України тощо;

- документування фактів створення та участі у непередбачених законами України воєнізованих формуваннях;

- документування фактів шахрайських дій під виглядом допомоги Збройним Силам України та привласнення гуманітарної допомоги (ч.ч. 2, 3, 4 ст. 190, ч.ч. 1, 2, 3 ст. 201-2 КК України);

- документування фактів зловживань службовим становищем та вимагання неправомірної вигоди службовими особами військових комісаріатів, військово-лікарських комісій за сприяння в ухиленні від військової служби тощо;

Як приклад, можна привести проведену в кінці лютого 2022 року Департаментом стратегічних розслідувань, спільно з Головним слідчим управлінням Національної поліції та Офісом Генерального прокурора, безпрецедентної масштабної спеціальної операції з ліквідації діяльності наркокартелю в місті Кривий Ріг Дніпропетровської області. Для проведення заходів було задіяно понад 1200 правоохоронців. За результатами вказаної операції задокументовано діяльність злочинної спільноти «Двадцятівські», яка складалась з трьох злочинних організацій та шести організованих злочинних груп. Проведено понад 200 одночасних обшуків, вилучено понад 8 кг. метамфетаміну, понад 600 пакетів із речовиною рослинного походження та таблетки метадону на загальну суму понад 21 млн гривень, а також 26 годинників на понад 2 млн. доларів США, у тому числі від президента РФ, понад 22 млн. гривень готівки у різній валюті, 40 авто загальною вартістю понад 50 млн. гривень, старовинні книги, ікони та вогнепальну зброю і боєприпаси. Затримано 38 активних учасників, зокрема лідерів, представників силового блоку, «хіміків» та збувачів, яким обрано запобіжні заходи у вигляді тримання під вартою та на теперішній

час останні перебувають в умовах слідчого ізолятору. Серед учасників цієї злочинної спільноти є діючі військовослужбовці, які налагодили збут наркотичних засобів військовослужбовцям, які виконують бойові завдання на Донецькому, Луганському та Херсонському напрямках, а також здійснювали незаконне перевезення, зберігання та збут вогнепальної зброї та боєприпасів. Дії учасників злочинної спільноти кваліфіковано за ч.ч. 1, 2 ст. 255, ч. 4 ст. 28 ч. 3 ст. 307 КК України, досудове розслідування триває.

Також, рішенням наради керівництва Національної поліції України від 28.02.2023 р. поставлено такі завдання підпорядкованим органами та підрозділам, зокрема Департаменту стратегічних розслідувань:

- забезпечення моніторингу соціальних мереж та месенджерів з метою виявлення та невідкладного блокування сторінок, телеграм-каналів, чатів тощо, які пропагують формування та функціонування молодіжних субкультурних рухів типу «ПВК «Редан» або пов'язаних з ними утворень;

- ужиття заходів спільно з регіональними підрозділами Служби безпеки України щодо викриття їх організаторів, кураторів та найбільш активних членів, забезпечення блокування джерел їх фінансування;

- проведення зустрічей з лідерами праворадикальних рухів, представниками футбольних фанатів (т.з. «ультрас») з метою роз'яснення інформації стосовно того, що «ПВК «Редан» є методом інформаційно-психологічної спеціальної операції (ІПСО) спецслужб РФ, направленим на дестабілізацію та створення масових заворушень на території України.

Крім того, у взаємодії з підрозділами Служби безпеки України, Національною поліцією України та, зокрема, Департаментом стратегічних розслідувань проводяться координовані антитерористичні (контрдиверсійні) заходи з нейтралізації можливих диверсійно-розвідувальних груп противника в операційних зонах угруповань військ, з метою зниження ризиків диверсійних атак, запобігання порушенню стабільної роботи державних підприємств, установ, організацій, об'єктів критичної інфраструктури, військових об'єктів, транспорту і зв'язку:

- виявлення та нейтралізація терористичних (диверсійних) загроз;

- запобігання проникненню ДРГ та інших осіб, які діють в інтересах противника, на території оперативного (контррозвідувального) забезпечення для вчинення дій терористичного (диверсійного) характеру;

- недопущення захоплення та порушення роботи органів військового управління (комплектування, логістичного забезпечення тощо), державної влади та об'єктів критичної інфраструктури;

- пошуку, виявлення, установлення, затримання осіб, які планують учинити дії терористичного (диверсійного) характеру та діють в інтересах противника (осіб у складі диверсійно-розвідувальних груп та так званих вербувальників, коригувальників, спостерігачів);

- пошуку, виявлення, установлення осіб, які несанкціоновано застосовують БПЛА, технічні, піротехнічні (у т.ч. сигнальні ракети, світлові, лазерні радіомаяки, мітки тощо) та інші засоби;

- проведення посиленних перепускних заходів на блокпостах стосовно

огляду та пропуску транспортних засобів і вантажів на автомобільних шляхах.

Водночас досить серйозною проблемою, що актуалізується в умовах війни, залишається інертність системи протидії злочинності загалом та організованій злочинності, зокрема. Цей чинник обструкції реформування правоохоронного та безпекового секторів країни у напрямі інтеграцій антикримінальних та політичних практики полягає у певній законсервованості форм, методів, напрямів діяльності суб'єктів протидії злочинності, відносної сталості функціональних та структурних параметрів останньої. Подолання функціональної інертності залежить від трьох основних чинників: а) стану спеціального правового регулювання; б) виконавської дисципліни, законності в діяльності спеціалізованих суб'єктів протидії злочинності; в) кадрового складу останніх. У відповідності до цього необхідно організувати наукову та правотворчу роботу у напрямі вироблення правових форм, повноважень, методів діяльності правоохоронних органів щодо їх взаємодії з недержавними політичними акторами, презентованими на рівні органів місцевого самоврядування, а також місцевих осередків політичних партій, громадських організацій. На другому етапі має відбуватися розгортання навчання (підвищення кваліфікації, впровадження відповідного матеріалу, вимог в навчальні програми вищих навчальних закладів, в тому числі й зі специфічними умовами навчання тощо) новим напрямам, формам діяльності, її правовим основам; розроблення методик профілактичної роботи із залученням можливостей недержавних політичних акторів тощо. Третій етап пов'язаний з правозастосовною діяльністю правоохоронних органів, її моніторингом, корегуванням.

Принагідно зауважимо, що первинні елементи такого правового регулювання вже закладено в низці нормативно-правових актів. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 88 Закону України «Про Національну поліцію» керівники територіальних органів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та обираються найефективніші способи їх вирішення¹. Згідно з ч. 1 ст. 89 цього Закону поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проектів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань². Відтак, впроваджується партнерська модель взаємодії поліції з населенням, що в цілому слід визнати позитивним з точки зору наявності значного кримінально-превентивного потенціалу. Але його розкриття – справа майбутнього, яка

¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

² Тем же.

залежить в тому числі й від подальшого удосконалення правових основ цієї діяльності.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» з метою визначення причин та/або умов учинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад¹. В той же час зміст, форма, рівні організації заходів щодо виявлення причин та умов правопорушень не розкриваються. Також відсутня інформація про суб'єктів, які мають здійснювати дослідницьку, інформаційно-аналітичну роботу кримінологічного (в тому числі й політико-кримінологічного) спрямування, яким чином отримані дані можуть реалізуватися.

Вирішення та правове врегулювання цих питань необхідно здійснювати в межах та у руслі загальної концепції протидії злочинності. У зв'язку з цим звертає на себе увагу положення п. 1 ч. 1 ст. 16 зазначеного вище Закону, в якій йдеться про те, що Міністр внутрішніх справ України забезпечує формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, а також надання поліцейських послуг та контролює її реалізацію поліцією². Однак про формування політики у сфері протидії злочинності нічого вказується, не дивлячись на те, що поліція є органом, покликаним серед іншого й протидіяти злочинності, що прямо вказується у ст.ст. 1, 2 вказаного Закону.

Водночас, згідно п. 3 ч. 1 ст. 22 Закону України «Про Національну поліцію» керівник поліції вносить на розгляд Міністра внутрішніх справ України пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, *протидії злочинності (курсив наш)*, надання поліцейських послуг³. З цієї норми випливає два питання: 1) якщо пропозиції щодо формування державної політики у сфері протидії злочинності керівником поліції вносяться Міністру внутрішніх справ, то чому в повноваженнях останнього відсутні положення щодо розгляду, врахування, затвердження цих пропозицій; 2) на чому мають ґрунтуватися такі пропозиції, якщо інформаційно-аналітична, науково-дослідна робота щодо їх формування нормативно не визначена? І якщо перше питання цілком «безболісно» може бути зняте через внесення відповідного доповнення до п. 1 ч. 1 ст. 16 вказаного Закону, то друге – передбачає первинного опрацювання на концептуальному рівні.

Вважаємо за доцільне приділити окремий розділ в Законі України «Про Національну поліцію», присвячений протидії злочинності. Національна поліція, за аналогією з повноваженнями і завданнями Національного агентства з питань запобігання корупції, має забезпечувати

¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII [URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>]

² Там само.

³ Там само.

формування та реалізацію політики у власній сфері управлінського впливу, зокрема, – протидії злочинності: а) шляхом розроблення проекту Стратегії протидії злочинності (засад державної кримінологічної політики) та спрямованих на її виконання державних програм. Затвердження цієї Стратегії доцільно (також за аналогією з положеннями Закону України «Про запобігання корупції» та затвердженням Антикорупційної стратегії) віднести до сфери повноважень ВРУ, а державні програми на виконання Стратегії протидії злочинності мають вже розроблятися на рівні центрального органу управління поліцією її територіальних підрозділів; б) моніторингу, контролю за виконанням державних програм протидії злочинності на галузевому, місцевому рівні. Невід’ємною складовою Стратегії та програм має стати розширення взаємодії з недержавними політичними акторами.

Емпірична база для формування рекомендацій та проекту Стратегії протидії злочинності цілком може акумулюватися, починаючи з найнижчих рівнів діяльності поліції, що також необхідно передбачити у Законі України «Про Національну поліцію» та відомчих нормативно-правових актах. Результати інформаційно-узагальнюючої роботи різних органів та підрозділів мають централізовано збиратися та опрацьовуватися згідно наукових методик та на підставі кримінологічної теорії детермінації злочинності. В подальшому опрацьована та науково інтерпретована кримінологічна інформація повинна закладатися в процес прийняття управлінських рішень на плановій основі. Доречним також видається залучення до цього процесу науково-дослідних установ МВС, Національної академії правових наук України, вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, громадських організацій з науково-кримінологічним профілем діяльності (перш за все – Кримінологічну асоціацію України).

Разом з тим зауважимо, що проблеми стратегування протидією організованій злочинності є не тільки національними, а й мають свою глобальну проекцію, у зв’язку з чим не можуть обмежуватись лише локальним, національним, рівнем. В цьому аспекті звертає на себе увагу не відповідна глобальній ситуації діяльність міжнародних організацій антикримінальної спрямованості, зокрема ті візії, якими вони послуговуються, визначаючи власні цільові установки, перспективи. Відтак, не позбавлений інтересу аналіз їх ключових документів на предмет визначення адаптованості до глобальних викликів. При цьому не можна не відмітити фактичну відсутність документів стратегічного характеру, зокрема у діяльності Інтерполу, який здебільшого оперує програмно-проектним рівнем осмислення та реагування на проблеми злочинності у світі. Можна виділити такі програми (проекти), узгоджуючи їх розташування із положеннями *STGs*:

1. Проекти Інтерполу проти організованої злочинності:

- *Project Millennium*¹, метою якого є формування баз даних про лідерів і партнерів російськомовних транснаціональних злочинних угруповань Євразійської локації, надання інформаційної, організаційної та технічної підтримки щодо припинення та розкриття злочинів, що ними вчиняються: наркоторгівля, торгівля зброєю, людьми, викраденими транспортними засобами, вбивства на замовлення, вимагання, відмивання грошей, отриманих злочинним шляхом, злочини у фінансовій сфері. Пріоритетний напрям розслідувань – «зłodії в законі» («*thieves in law*»);

- *Project Fortaleza*², що фокусується на діяльності організованих злочинних угруповань Латиноамериканської локації. Основні напрями реалізації проекту: ведення баз даних про бандитські угруповання; здійснення кіберрозвідки; проведення регіонально координованих операцій поліції; надання доступу до широкого спектру кримінальних баз даних та експертизи;

- *Project Asian Organized Crime*³ – проект спільних дій Інтерполу та Азійсько-Тихоокеанської експертної групи з питань організованої злочинності, спрямований на протидію незаконним азартним іграм, вимаганням, незаконному обігу наркотиків, торгівлі людьми, відмиванню грошей, кримінальному матч-фіксингу, беттінгу.

- *Project S-Print*⁴, спрямований на запобігання доступу злочинців до обладнання та матеріалів для друку банкнот та забезпечувальних документів.

- *Project I-CAN – Cooperation Against 'Ndrangheta*⁵ – проект співпраці з вибраними країнами для боротьби зі зростаючим глобальним впливом італійської мафії. Він координує глобальний підхід правоохоронних органів, використовуючи можливості Інтерполу та аналітичні інструменти для обміну досвідом, розвідувальними даними.

I-CAN базується на трьох основних принципах:

1. Зміст – спираючись на досвід Італії та знання про загрозу, яку представляє «Ндрангета», її структуру та те, як вона працює.

2. Доступ – надання цієї життєво важливої поліцейської інформації цільовим країнам у режимі реального часу, щоб точно визначити закономірності, тенденції та потенційні цілі для правоохоронних органів.

3. Дія – координація спільних розслідувань з національними правоохоронними органами для виявлення втікачів і арешту осіб, які розшукуються у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з «Ндрангетою».

¹ *Project Millennium*. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Organized-crime/Project-Millennium>.

² *Project Fortaleza*. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Organized-crime/Project-Fortaleza>.

³ *Project Asian Organized Crime*. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Organized-crime/Asian-organized-crime>.

⁴ *Project S-Print*: Preventing criminals from accessing the equipment and materials to print banknotes and security documents. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Counterfeit-currency-and-security-documents/Project-S-Print>.

⁵ *Project I-CAN – Cooperation Against 'Ndrangheta*. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Organized-crime/INTERPOL-Cooperation-Against-Ndrangheta-I-CAN>.

- *Project of combating organized crime, terrorism and firearms trafficking in Moldova* – цільовий проєкт протидії організованій злочинності в Республіці Молдова. Як зазначається у прес-релізі цього проєкту, Молдова стикається з серйозними викликами безпеки, починаючи від шахрайства з проїзними документами та злочинів проти дітей, через торгівлю людьми та вогнепальною зброєю, до контрабанди хімічних, біологічних, радіологічних, ядерних та вибухових матеріалів. Країна також служила транзитним коридором для іноземних бойовиків¹. Не важко виявити, що географічне становище України зумовлює аналогічні криміногенні ризики і для нашої країни.

II. Проекти Інтерполу у взаємодії з Управлінням ООН з питань наркотиків та злочинності (UNODC) щодо протидії екологічній злочинності: проти незаконного вилову риби, інших живих водних біоресурсів та проти дикої природи (браконьєрства), забруднень довкілля, незаконної порубки лісу (наприклад, Глобальна програма боротьби зі злочинами проти дикої природи та незаконної порубки лісу²). Примітно, що незаконне видобування корисних копалин не є наразі пріоритетом серед напрямів протидії екологічній злочинності. При цьому відомо, наскільки руйнівним є цей різновид злочинних промислів (*illegal mining*), його організований, транснаціональний характер.

III. Просвітницькі та фахово-освітні проекти Інтерполу із запобігання злочинам проти людяності, воєнним злочинам, геноциду. Мають в основному тренерський характер, спрямовані на навчання слідчих, розвиток компетентностей з питань міжнародного кримінального права, діяльності Міжнародного кримінального суду, Міжнародних кримінальних, воєнних трибуналів *ad hoc*.

IV. Проекти Інтерполу у взаємодії з UNODC щодо протидії загальнокримінальній та економічній злочинності: незаконному заволодінню транспортними засобами, порушенням авторських прав, торгівлі людьми, незаконному обігу зброї, фінансовим злочинам (шахрайство з платіжними картками, з авіаквитками, відмивання грошей, грінмейл), корупції, а також злочинам проти дітей, проти культурної спадщини, кіберзлочинам³, піратству.

V. Проекти Інтерполу у взаємодії UNODC, Transparency International, спрямовані на протидію наркозлочинності:

- *Project CRIMJUST*⁴, що фокусується на нарощування потенціалу, міжрегіональному співробітництві та розбудові інституційної цілісності в діяльності антинаркотичних підрозділів Аргентини, Болівії, Бразилії, Колумбії, Домініканської Республіки, Еквадору, Панами, Перу, Кабо-Верде,

¹ Project of combating organized crime, terrorism and firearms trafficking in Moldova. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Organized-crime/Operational-Assistance-in-Moldova-Initiative>.

² The UNODC Global Programme for Combating Wildlife and Forest Crime. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/wildlife-and-forest-crime/global-programme.html>.

³ Global Programme on Cybercrime. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/cybercrime/global-programme-cybercrime.html>.

⁴ Project CRIMJUST. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Drug-trafficking/Project-CRIMJUST>.

Гани, Гвінеї-Бісау та Нігерії. В його межах здійснюється: а) підтримка розслідувань – полегшення транскордонних розслідувань, забезпечення доступу до захищених каналів зв'язку для обміну інформацією; надання аналітичної підтримки; організація міжнародних зустрічей з метою вивчення прикладних ситуацій та обміну інформацією, що стосується розслідувань; б) оперативна діяльність – організація цільових операцій та вирішення оперативних проблем, з якими стикаються правоохоронні органи; в) проведення навчальних курсів;

- *Project AMEAP*¹, що поєднує оперативну та слідчу підтримку країн для боротьби з транскордонним обігом наркотиків в країнах Африки, Близько-Східному та Азійсько-Тихоокеанському регіонах.

VI. Секторальні та регіональні проекти UNODC (GLOT 63, GLOT 62, GLOS 67, XAFT 40, та ін.) з підтримки ювенального, відновного правосуддя, жертв злочинів і свідків, медіації, забезпечення доступу до кримінального правосуддя, його гендерного балансу, взаємодії правоохоронних органів з приватним сектором, громадянським суспільством, науковою спільнотою тощо.

VII. Антитерористичні проекти Інтерполу та Контртерористичного комітету ООН:

- *Project Trace*² – ініціатива щодо посилення контртерористичного потенціалу та досвіду в Асоціації країн Південно-Східної Азії: Бруней, Камбоджа, Індонезія, Лаос, Малайзія, М'янма, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд та В'єтнам. Здебільшого увага зосереджується на навчанні офіцерів національних підрозділів боротьби з тероризмом, служб розвідки та розслідувань з кібер-підрозділів особливостям використання BigData та інших складових глобального кіберпростору в межах антитерористичних розслідувань;

- *Project Sharaka*³ – ініціатива щодо боротьби з тероризмом на Близькому Сході та Північній Африці, в межах якої об'єднуються зусилля передових агенцій у режимі 24/7 (безпечна глобальна мережа комунікацій INTERPOL), особливо в аеропортах, морських портах та на національних кордонах. Це дозволяє обмінюватися інформацією в режимі реального часу та отримувати доступ до глобальних кримінальних баз даних;

- *Project G5 Sahel*⁴ – програма ефективного обміну контртерористичними даними в режимі реального часу між п'ятьма африканськими державами: Буркіна-Фасо, Чад, Малі, Мавританія та Нігер. У межах G5 Sahel об'єднані сили були створені у 2017 р. у відповідь на теракти в Сахелі та Сахарі. Подальша координація на регіональному та

¹ Project AMEAP. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Drug-trafficking/Project-AMEAP>.

² Project Trace: Training Southeast Asian countries to exploit online data in counter-terrorism investigations. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Terrorism/Counter-terrorism-projects/Project-Trace2>.

³ Project Sharaka: Tackling terrorism in the Middle East and North Africa. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Terrorism/Counter-terrorism-projects/Project-Sharaka>.

⁴ Project G5 Sahel: INTERPOL supports the countries of the G5 Sahel Joint Force in combating terrorism through the efficient exchange of data in an intense, time-sensitive environment. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Terrorism/Counter-terrorism-projects/Project-G5-Sahel>.

національному рівні забезпечується через Платформи співробітництва в галузі безпеки (PCMS, фр. – «Plateformes de Cooperation en Matière de Sécurité»). Project G5 Sahel включає такі компоненти: а) біометричні дані – обмін зображеннями обличчя та цифровими даними про осіб, обґрунтовано підозрюваних у терористичній діяльності; б) хімічні речовини та вибухові речовини – удосконалення обміну даними між правоохоронними органами про осіб, які беруть участь у незаконному використанні хімікатів, вибухових речовин та кустарних вибухових пристроїв (Project Watchmaker); в) кримінальний аналіз – розробка інтелектуальних у кожній із країн, що входять до G5 Sahel;

- *Project Hotspot*¹ – програма використання біометричних даних (в тому числі про обличчя та сліди пальців рук) для посилення безпеки кордонів, ускладнення переміщення осіб, підозрюваних у терористичній діяльності.

В цьому контексті варто звернути увагу і на Глобальну контртерористичну стратегію ООН від 08.09.2006 р., переглянуту Генеральною Асамблеєю ООН 02.07.2018 р. Вона містить чотири базові складові: 1) заходи з усунення умов, що сприяють поширенню тероризму; 2) превентивні заходи реагування на тероризм і боротьби з ним; 3) заходи щодо зміцнення контртерористичного потенціалу держав та ролі ООН у боротьбі з тероризмом; 4) Заходи щодо забезпечення загальної поваги прав людини і верховенства права в якості фундаментальної основи для боротьби з тероризмом.

Кожен з цих блоків заходів є важливим. Втім, – переважно у тактичному плані. Кримінологічно-стратегічний же характер має перший з них, в якому визначається такий орієнтир в діяльності ООН, держав і народів світу: «*Заохочувати культуру миру, справедливості і розвитку людини, етнічну, національну і релігійну терпимість і повагу всіх релігій, релігійних цінностей і переконань або культур шляхом створення і заохочення, в залежності від обставин, освітніх програм і інформування громадськості з участю всіх секторів суспільства; налагоджувати міжконфесійний та внутрішньо-конфесійний діалог, а також діалог цивілізацій*»² (*курсив наш*). Фактично ГА ООН використала два важливі концепти – «культура миру» та «діалог цивілізацій», тим самим, по-перше, продемонструвавши глибинне бачення фундаментальних детермінант сучасного тероризму та, по-друге, вийшовши на рівень роботи з фрактальністю світу, з його багатопорядковістю, однак, на жаль, не просунувшись на цьому рівні.

У подальшому Огляді Стратегії сформульований заклик до держави-членів, підрозділів ООН, регіональних і субрегіональних організацій, відповідних суб'єктів розглянути можливість створення механізмів для забезпечення участі молоді в заохоченні культури миру, терпимості і

¹ Project Hotspot: Using biometric data to strengthen border security. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Terrorism/Counter-terrorism-projects/HOTSPOT>.

² Глобальная контртеррористическая стратегия ООН: Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 08.09.2006 г. A/RES/60/288. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/60/288>.

міжкультурного і міжрелігійного діалогу, а також розвивати, в міру необхідності, розуміння поваги людської гідності, плюралізму і різноманітності, в тому числі, в належних випадках, за допомогою освітніх програм, що може сприяти запобіганню участі молоді в терористичних актах і насильницькому екстремізмі, що створює живильне середовище для тероризму, насильства, ксенофобії і всіх форм дискримінації¹. Втім, у жодному з документів ООН, її організацій не викладено розширювальних позицій щодо змісту діалогу цивілізацій. Про які цивілізації йдеться? Скільки на Землі сьогодні існує цивілізацій? Які їх якісні та кількісні характеристики (в тому числі й безпекові/небезпекові)? Де і як, по яких матеріях і з якими втратами проходять фронтири цивілізацій? Чи враховані вони в системі міжнародного права і головне – міжнародно-політичних узвичаєнь? Ось далеко не повний перелік питань, які фундують глобальну соціетальну проблематику й лишаються відкритими.

Таким чином, можна зробити проміжні висновок: діяльність міжнародних організацій щодо реагування, протидії глобальних загрозам, в тому числі й кримінального характеру не підпорядкована єдиній стратегії. Наявні документи здебільшого мають декларативний, проектний чи програмний характер, вирізняються фрагментарністю, відсутністю ефективних інтеграційних зв'язків, в тому числі й зокрема між інститутами протидії злочинності та вирішення інших глобальних проблем. Окремі ж стратегічні документи вирізняються обмеженими візіями, що не відповідають сучасній параметрії глобальних загроз людству, не виходять з бачення цілого, не оперують концептами уселюдства, усе-хронотопії (одночасності багаточасовості). І такий стан справ цілком відповідає пропонованій ООН ідеї сталого розвитку. Як тут не згадати відомий евфемізм про те, що коли не знаєш, в якому напрямку рухатись, будь-який рух видається розвитком.

Тож констатуємо: на рівні міжнародних організацій відсутнє бачення цілого, стратегічний вимір протидії організованій злочинності. Очевидна суперечливість виявляється навіть на семантичному рівні: констатуючи наявність глобальних загроз не розробленим та не функціональним лишається сам концепт глобального, глобальності, уселюдства. У зв'язку з цим відбувається оперування фрагментами, на підставі яких висувуються пропозиції щодо сталого розвитку, яким присвоюється значення стратегічних, в той час, як відповідна діяльність фокусується виключно на симптоматиці. Це також знайшло своє відображення і в кримінологічних дослідженнях. Так, наприклад, С. Редо використовує категорію «стала протидія злочинності», що на його думку корелює із цілями сталого розвитку *SDGs*². З приводу сталості існуючого розвитку ми вже

¹ Обзор Глобальной антитеррористической стратегии ООН: Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 26.06.2018 г. A/RES/72/284. URL: https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/72/284&Lang=R.

² Redo S. The 2030 United Nations Sustainable Development Agenda and Academic Criminology. *International Annals of Criminology*. 2017. № 55. P. 132-146. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/international-annals-of-criminology/article/2030-united-nations-sustainable-development-agenda>

висловлювалися: існуючий стан речей навряд чи можна назвати розвитком (принаймні у триваючій цивілізаційній фазі), наявна гостра й системна еколого-антропогенна, техніко-гуманітарна криза. Сталість розвитку в цих умовах означає лише загострення, інтенсифікація кризових траєкторій. Результатами такого стану речей не в останню чергу стала неможливість запобігти організованій державній злочинності найвищого рівня небезпеки, що втілюється у розв'язуванні та веденні російською федерацією агресивної війни проти України. Мислення у категоріях сталості виключало саму можливість війни.

Крім того, саме словосполучення «стала протидія злочинності» видається позбавленою смислу: антикримінальна діяльність завжди адаптивна, є віддзеркаленням стану криміногенної обстановки, сама по собі не може претендувати на сталість чи форсованість, інверсивність тощо. Сталими можуть бути параметри криміногенної обстановки, і не в останню чергу завдяки не сталим, динамічно-проактивним параметрам протидії злочинності.

Водночас вчений небезпідставно зауважує, що з початком розвитку «зеленої кримінології», яка з урахуванням Порядку денного ООН у сфері сталого розвитку на період до 2030 р. кримінологія не може зберігати свою первісну академічну цінність. Фактично, будь-яка академічна кримінологія не може залишатися аналітичною та інтерпретуючою. Зміни ж в соціальному кліматі можуть бути ще більш тривожними для стійкої протидії злочинності, ніж зміна клімату в атмосфері. Зміна парадигми не за горами¹. В першу ж чергу, на думку С. Редо, варто звертатися до можливостей налагодження кримінологічних зв'язків між різними цілями стратегічного розвитку (*SDGs*)². І в цьому він правий, але таке налагодження має відбуватися не секторально, не виключно за критеріями кримінологічної таксономії, а за більш високими за рівнем осмислення критеріями, які спираються на концепт «уселюдства» (як поняття не зібраного, складеного, але складного цілого), глобальними загрозами та їх кримінологічної інтерпретації. А це вже справа пред'явлення нових стратегій розвитку у нестійкому світі. Саме такою має бути нова глобальна стратегія ООН, в тому числі екстрапольована на стратегії та програми протидії злочинності, зокрема організованої.

Висновки. Підсумовуючи, зауважимо, що, зважаючи на стан, в якому перебуває суспільство і держава, з метою тримання в готовності до негайних дій необхідного резерву сил та засобів, виникла гостра необхідність у забезпеченні регламентованої чіткої взаємодії між органами Національної поліції України, і зокрема Департаментом стратегічних розслідувань, та територіальними підрозділами Служби безпеки України, її координаційними групами при Антитерористичному центрі, військовими частинами (підрозділами) Збройних сил України, Національної Гвардії

and-academic-criminology-1/8EF55284DCD705799591ED51C154586C.

¹ Там само.

² Там само.

України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту.

Здійснене дослідження засвідчило переважання проектного рівня протидії організованій злочинності на глобальному рівні й очевидний брак стратегічного підходу. Ця обставина істотно знижує проактивний потенціал в діяльності Інтерполу, а також інших міжнародних та національних правоохоронних організацій, органів. Триваюча російсько-українська війна ще і більшій мірі актуалізувало потребу у реформуванні всієї глобальної архітектури протидії організованій злочинності, яка в перетвореному вигляді має включати фундаментальний компонент – стратегію і систему запобігання політичній міжнародній злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Project Millennium. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Organized-crime/Project-Millennium>.
3. Project Fortaleza. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Organized-crime/Project-Fortaleza>.
4. Project Asian Organized Crime. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Organized-crime/Asian-organized-crime>.
5. Project S-Print : Preventing criminals from accessing the equipment and materials to print banknotes and security documents. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Counterfeit-currency-and-security-documents/Project-S-Print>.
6. The UNODC Global Programme for Combating Wildlife and Forest Crime. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/wildlife-and-forest-crime/global-programme.html>.
7. Global Programme on Cybercrime. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/cybercrime/global-programme-cybercrime.html>.
8. Project AMEAP. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Drug-trafficking/Project-AMEAP>
9. Project Trace: Training Southeast Asian countries to exploit online data in counter-terrorism investigations. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Terrorism/Counter-terrorism-projects/Project-Trace2>.
10. Project I-CAN – Cooperation Against 'Ndrangheta. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Organized-crime/INTERPOL-Cooperation-Against-Ndrangheta-I-CAN>.
11. Project of combating organized crime, terrorism and firearms trafficking in Moldova. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Organized-crime/Operational-Assistance-in-Moldova-Initiative>.
12. Project Sharaka: Tackling terrorism in the Middle East and North Africa. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Terrorism/Counter-terrorism-projects/Project-Sharaka>.

13. Project G5 Sahel: INTERPOL supports the countries of the G5 Sahel Joint Force in combating terrorism through the efficient exchange of data in an intense, time-sensitive environment. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Terrorism/Counter-terrorism-projects/Project-G5-Sahel>.

14. Project Hotspot: Using biometric data to strengthen border security. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Terrorism/Counter-terrorism-projects/HOTSPOT>.

15. Глобальная контртеррористическая стратегия ООН : Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 08.09.2006 г. A/RES/60/288. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/60/288>.

16. Обзор Глобальной антитеррористической стратегии ООН: Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 26.06.2018 г. A/RES/72/284. URL: https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/72/284&Lang=R.

17. Redo S. The 2030 United Nations Sustainable Development Agenda and Academic Criminology. *International Annals of Criminology*. 2017. № 55. P. 132–146. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/international-annals-of-criminology/article/2030-united-nations-sustainable-development-agenda-and-academic-criminology-1/8EF55284DCD705799591ED51C154586C>.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2022

Oleksandr V. HERASYMENKO

(Office of Strategic Investigations in Kyiv of the Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine, Kyiv, Ukraine)

Yurii V. ORLOV,

Doctor in Science of Law, Professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

PROBLEMS OF COMBATING ORGANIZED CRIME IN THE CONDITIONS OF WAR: FROM CURRENT CHALLENGES TO STRATEGIC MANAGEMENT

The article is devoted to a criminological analysis of the problems of combating organized crime from a national and global perspective. The need to increase the efficiency of interaction between the bodies of the National Police of Ukraine, and in particular the Department of Strategic Investigations, and territorial units of the Security Service of Ukraine, its coordination groups at the Anti-Terrorist Center, military units (units) of the Armed Forces of Ukraine, the National Guard of Ukraine, the State Border Guard Service of Ukraine, is substantiated. State special transport service. The predominance of the project level of combating organized crime in international anti-criminal practice and the obvious lack of a strategic approach have been revealed. The position is advocated about the need to reform the entire global architecture of combating organized crime, which, in a transformed form, should include a fundamental component - the strategy of preventing international crime.

Key words: *war, organized crime, countermeasures, law enforcement agencies, Interpol, strategy.*